

Inhoud

1. Reactie	2
2. Van de redactie	3
3. Van de bestuurstafel	4
4. Nieuwe leden	6
5. Op de citadel van Antwerpen	7
6. Heemkundige activiteiten	12
7. Oirschotse vroedvrouwen in de 19de en 20ste eeuw	13
8. Uit de privéverzameling van P. Vogels	17

1. Reactie

Een attente lezer wees ons er op dat men uit de tekst van het artikel over de Oirschotse veldwachters de indruk zou kunnen krijgen dat de Familie Coppelmans in het veldwachtershuis in de Lindenlaan woont. Die indruk willen we wegnemen want natuurlijk woont die familie in het oude veldwachtershuis in de Dekanij straat.

Met dank aan de attente lezer.

2. Van de redactie

Met het verschijnen van dit nummer zit onze vijfde jaargang er al weer op.

Van de volgende uitgave willen we nog eens een themanummer maken. Dit vooral om het onze leden gemakkelijker te maken (ook) eens een artikel(tje) te leveren.

Ons thema: De maand februari.

Wat dit thema betreft hebt u beslist herinneringen, ervaringen of zienswijzen. Zet ze op papier en lever ze bij ons in.

Om u op weg te helpen; denk aan: Maria Lichtmis, blasiuszegen, vastenavond, 40-urengebed, de vasten, de slacht enz. enz.

Bent u bang voor spel- of stijl-fouten? Met uw toestemming corrigeren wij wel.

Eventuele kopij graag voor 1 Jan. 1999.

3. Van de bestuurstafel

De opening van de monumentendag 1998 op 12 september j.l. is door Gerard Smetsers verricht met de volgende woorden:

Dames en heren, goede morgen.

Toen ongeveer 2 maanden geleden de Hr. v. Boxtel als voorzitter van het comité open monumentendag Oirschot mij vroeg om als voorzitter van de heemkundekring DE HEERLIJKHEID OIRSCHOT de monumentendag te willen openen, heb ik daar toch even over na moeten denken.

Al heel snel kwam ik echter tot de conclusie dat het een voorrecht is om in een dorp als Oirschot deze handeling te mogen verrichten.

Het is een voorrecht te mogen wonen in een dorp met plm. 130 rijksmonumenten, plm. 140 gemeentelijke monumenten en ongeveer 100 beeldbepalende panden. Een dorp waar het elke dag monumentendag is.

Wat verstaan wij onder monumenten ?

Monumenten zijn zaken die:

- a. Minimaal 50 jaar oud zijn.
- b. Een aantoonbare schoonheid uitstralen.
- c. Wetenschappelijk van betekenis zijn.
- d. Cultuurhistorische waarden bezitten.

Er zijn diverse soorten van monumenten. We onderscheiden daarin o.a.:

- a. kerken, kastelen, scholen, woonhuizen, boerderijen, winden watermolens enz.
- b. industriële monumenten zoals fabrieken e.d. Ik verwijs hiervoor naar een gedeelte van de meubelfabriek van Teurlincx & Meyers in de Rijkesluisstraat. Het oude gedeelte met shetdaken en prachtige dakkapellen.
- c. terreinen met archeologische waarden.
- d. kerkhoven met de vele monumentale grafzerken.
- e. maar verder ook monumentale hagen, muren en bomen.

Hoe meer je van monumenten weet hoe meer je van deze materie gaat houden.

Monumenten bevatten een schat aan vakmanschap en historie waarvan veel te vertellen is. Ik denk hierbij dan aan constructies, materialen en technieken.

Elk monument is uniek. Het geeft ons een inzicht in de sociale, economische en culturele geschiedenis van een land, een stad of streek.

Monumenten verdienen het om beschermd te worden. Om deze bescherming gestalte te geven is in 1973 de monumentenwacht opgericht die dus dit jaar al 25 jaar goed werk verricht.

Elk monument op zich is een openbaar bezit en dankzij de open monumentendagen zijn ook de interieurs voor duizenden bezoekers te bezichtigen.

Om monumenten een zinvolle bestemming te geven is aan aanpassing aan maatschappelijke ontwikkelingen niet te ontkomen. Het is jammer dat monumenten soms het loodje leggen in het al dan niet algemeen belang.

Ik denk daarbij in Oirschot aan:

- a. boerderij "Klein Bijsterveld" in de Gasthuisstraat.
- b. de grote Begijnhof (hoek Gasthuisstraat-Oude Grintweg.
- c. een boerderij in de St. Odulphusstraat (nu sigarenwinkel).
- d. en een begijnhofje hoek St.Odulphusstraat-Kerkstraat (nu parkeerplaatsen.
- e. een boerderij op de Markt (nu assurantiekantoor).

- f. een boerderij in de Heistraat.
 - g. een boerderij in de Koestraat.
 - h. Een synagoge in de Rijkessluistraat.
- Enz. enz.

In het belang van de nog aanwezige monumenten is het noodzakelijk te streven naar een zo groot mogelijk gemeenschappelijk draagvlak. De basis voor dit draagvlak zou ik willen leggen bij de jeugd op de basisscholen. De Heemkundekring zal contacten leggen met de hoofden der scholen om via diavertoningen en rondleidingen aan de jeugd de schoonheid van ons dorp kenbaar te maken. Verder alle lagen van de bevolking met vooral de bezitters en/of bewoners van monumenten.

En LAST BUT NOT LEAST:

Zij die mogen beslissen over behoud of sloop van ons waardevol erfgoed. Wanneer wij bereid zijn gezamenlijk de juiste weg te bewandelen en te luisteren naar de adviezen van mensen die van bouwen en monumenten hun beroep en hun hobby hebben gemaakt, zal Oirschot tot in lengte van jaren een dorp blijven waar het heerlijk wonen en vertoeven is. Onze nazaten zullen ons daarvoor dankbaar zijn. In de hoop dat ik alvast op uw medewerking in deze mag rekenen wil ik graag de monumentendag 1998 in Oirschot voor geopend verklaren.

Dank u wel.

Tijdvak	Datum	Pagina
Jrg. 05 1998-03	2021-03-29	6/18

4. Nieuwe leden

Met genoegen mogen wij de volgende nieuwe leden van onze heemkundekring begroeten:

Dhr. J. Peijnenburg.

Dhr. En Mevr. Klaassen.

Dhr. En Mevr. Mencke.

Dhr. T.H.A.P. v.d. Bosch.

HARTELIJK WELKOM !

5. Op de citadel van Antwerpen

Al enige tijd heb ik het voornemen gehad op te schrijven datgene wat ik weet over de ervaringen als soldaat van de vader van mijn grootmoeder (van moeders kant).

Kunt ge het volgen ? Het betreft dus mijn overgrootvader. Deze man heette Jaon (Adrianus) van Beek; was geboren te Oirschot 13 mei 1811 en overleden aldaar 4 september 1905. Deze man heeft gevochten op de Citadel van Antwerpen tegen de opstandige Belgen en Fransen. Nu wil ik alles noteren wat ik over hem gehoord heb; ik ben dat alles te weten gekomen van mijn tante, die haar grootvader (Joan van Beek) nog gekend had. Ik schrijf dit op om de lezers van "Van den Herd" te gerieven, maar eerlijk is eerlijk, ook om het vast te leggen voor mijn eigen nazaten. Ik heb het links en rechts op kladpapiertjes staan en dat heb ik allereerst eens geordend. Verder heb ik veel boeken, paperassen en bidprentjes moeten raadplegen. Kortom: ik tracht in zekere zin, iets tot leven terug te brengen.

Laat ik eerst vertellen, dat Jaon van Beek, toen hij nog niet getrouwd was, inwoonde bij zijn ouders, n.l. vader Jan van Beek (overleden in 1820) en moeder Johanna Maria van Steensel (1786 - 1863). Zij woonden aan wat nu de Lubberstraat in Spoorndonk heet. Het boerderijtje stond ongeveer op de hoek van de Spoorдонkseweg aan de turpse kant. Het werd in Spoorдонk toendertijd aangeduid met "achter den brouwer"; dat kwam omdat pal aan de Spoorдонkseweg (de grindweg) de fam. De Kroon woonde, die, naast een boerderij, een brouwerijtje dreven. Inderdaad: deze fam. De Kroon was uit hetzelfde geslacht als de Kroon uit brouwerij de Kroon aan de Koestraat. Tussenhaakjes: ik bezit nog een "catechismus of Christelijke Leering" uit 1863, waarin voorin geschreven staat o.a. "Dit boek hoort toe aan Cornelis van Beek (zoon van Jaon van Beek) achter de brouwer".

Ik dwaal af en kom terug bij Jaon van Beek, die thuis boerde (en weefde van eigen geteeld vlas) aan de Lubberstraat. Jaon van Beek had geen paard, nee, hij had als trekdier een os. Eerst de zonen van Jaon, die allen vrijgezel en bijeen bleven, beschikten over een paard; zij waren modern. Wel was een os veel sterker, die trok met een juk voor de kop. Van Jaon van Beek is ook bekend, dat hij lid was van Gilde O.L. Vrouwe Broederschap, dat in die tijd thuis was in een herberg op het eind van de Koestraat, waar naderhand Sjo van Hersel gewoond heeft. De huisjes dus die pal staan tegen het kanaal en recht voor de Koestraat, alwaar den Heuvel begint. Daar werd door de Guld uitbundig gedanst en Jaon deed daaraan volop mee. Na zijn trouwen werd dat dansen en feesten (zo gaat dat) minder. Jaon stond trouwens bekend als 'ne goeie mens, was opgeruimd en hield van grappen, aldus mijn zegsvrouw. Jaon zag het levenslicht, zoals gezegd in 1811. Dat was heel kort nadat de Fransen uit Nederland verdwenen waren en zelfs niet erg lang nadat Staats-Brabant (generaliteitsland) opgehouden had te bestaan. In het huishouden, waarin Jaon opgroeide, zal nog wel gegeten zijn met een "verket" om eens iets te noemen. "Verket" komt namelijk van het franse "fourchette", dat vork betekent. De Fransen waren toen op de terugtocht: In 1812 had je de Frans-Russische oorlog en als ik zeg "Berezina" dan weet iedereen wat ik bedoel. De ontvluchting van Napoleon van Elba vond plaats in 1815, het jaar waarin Willem I koning geworden is (hij kwam aan op het strand in Scheveningen). Ook vond in 1815 de Slag bij Waterloo en Quatre-Bras plaats. Om nog iets te noemen: Best behoorde nog tot de gemeente Oirschot; immers eerst op 1 januari 1821 werd Best een zelfstandige gemeente. Nederland had rond die tijd slechts ongeveer 2 miljoen inwoners en velen konden niet lezen of schrijven, De heerschappij van het protestantisme was wat teruggedrongen en langzamerhand kwamen de kerken terug in katholieke handen.

Het landschap was in Oirschot volgens S. Hanewinkel in zijn "Reize door de Majorij van `s-Hertogenbosch": "overall beplant met allerlei soort van boomen en houtgewas, en dus zeer schoone wandeldreeven opleverende" (blz. 113). Het is maar om de tijd en omgeving, waarin Jaon opgroeide, enigszins te schetsen.

Nog een verhaaltje over de jeugdijaren van Jaon. De vader van Jaon had in zijn jonge jaren de belofte gedaan op 13 december met zijn gezin zondag te houden. Op 13 december is het feestdag van Sint Lucia (Sinte Lecij zei men) en deze heilige had hen gespaard voor een vreselijke ziekte, welke toen heerste. Ik heb lang gedacht, dat zal pest of influenza geweest zijn, maar ik neig nu over naar Rooden Loop. Immers in 1799 schreef de hierboven genoemde Hanewinkel op blz. 136 "voor eenige jaaren woede deeze ziekte geweldig op sommige Majorijsche Dorpen". De kinderen van Jaon (Jan 1841 - 1927) Maria Catharina (1843 - 1924), Maria (1845 - 1937), Hendrikus (1849 - 1937) en Cornelius (1852 - 1934) bleven die belofte getrouw. Wat voor dag 13 december ook was, 's morgens ging men naar de H. Mis (een uur gaans over de slechte weg vanuit Spoorдонк naar het dorp) en zij werkten op stal slechts het hoogst nodige. Na de middag wandelden zij te voet (met geschud strooi in de klompen naar de H. Eik om ook daar te danken en te bidden. Er is ook in het gezin nog ene Paulus geweest; deze was gehandicapt en zat in een bakske op wieltjes, dat men voor hem gemaakt had. Paulus is zeer jong gestorven. Ik dacht ongeveer vier jaar oud, maar verdere gegevens heb ik niet.

Laten we eens aannemen, dat Jaon van Beek 20 jaar was toen hij voor zijn lot moest dienen. Waren er toen al remplacements ? Ik denk het wel, maar de vader van Jaon zal er geen geld voor (uitgegeven) hebben om Jaon vrij te kopen. Waar heeft Jaon gediend ? Ik weet het niet: mogelijk in Venlo of Maastricht. In deze plaatsen heeft in elk geval Jan van Beek (1841 - 1927) zijn soldaten-opleiding gehad. Die garnizoenen waren toen in trek.

Van deze laatste Jan weet ik, dat hij zei "als soldaat hoort ge (te) vloeken, maar dat moet men allemaal ginder laten als ge weer thuis bent". Ik denk, dat Jaon die instelling ook had, want het is bekend, dat er een soldatengebiedje bestond, dat Jaon van Beek dikwijls bad. De tekst ken ik niet.

In 1831, toen België zich afscheidde van Nederland, had je van 2 tot 12 augustus de Tien daagse Veldtocht. De Nederlanders trachtten toen de opstand der Belgen, die op de late avond van 25 augustus 1830 te Brussel losbarstte, de kop in te drukken. Dat lukte niet erg en op 21 juli 1831 besteeg koning Leopold I de troon van België. Of Jaon van Beek de Tien daagse Veldtocht meegemaakt heeft, weet ik niet. Wel bekend is, dat hij gevechten leverde op de Citadel van Antwerpen. Dat was van 29 november tot 23 december 1832 onder de Nederlandse Luitenant-Generaal Davit Hendrikus Baron Chassé. Jan van Speijk, zeeofficier, die met zijn kanonneerboot de Citadel over de Schelde bevoorraadde, had zich met bemanning en Belgische muiters tesamen reeds in de lucht laten vliegen op 5 februari 1831. Jaon van Beek diende bij de 7e Afdeling Kanonniers (Paardenvolk).

De Citadel en omliggende forten werden sterk door de Nederlanders verdedigd. De Belgische muiters vochten als Rood Duivels en kregen weldra steun van de Fransen onder leiding van Maarschalk Gérard. De Citadel werd in puin geschoten en de Nederlanders werden verdreven. Dat ging met felle gevechten gepaard en Jaon van Beek was een van de manschappen. Hij had zelfs, volgens de overlevering, het eerste kanonschot vanaf de Citadel op de vijand gelost. De belegering was met helse beschietingen gebeurd; de munitiewerkplaats was in de lucht gevlogen en er was een enorme bres in de wal geslagen. Ook ontstonden er talrijke branden tijdens het beleg. Jaon van Beek wist nog te melden, dat de omliggende straten van de Citadel vol waren met muiters en Franse troepen; toen de rook en kruitdamp na de beschieting door de Hollanders afgelopen was, lagen de straten vol gesneuvelden en gekwetsten.

Het moet er vreselijk aan toe gegaan zijn. De Fransen waren niet tegen te houden en op 22 december 1832 's morgens om 11 uur capituleerde generaal Chassé.

Als ge er meer over wilt weten zoudt ge kunnen lezen "Brabantia" van juli/augustus 1961. Daarin staat in chronologische volgorde heel wat te lezen over die strijd.

Als ik het bekijk uit het oogpunt van Jaon van Beek dan is het treffend, dat zijn toekomstige vrouw, die hij toen al kende, daags erna - de eerste dag dus van de "vrede" - verjaarde. Zij werd toen 19 jaar; een pracht van een leeftijd ! In gedachten zal hij zeker bij zijn Hanneke (Johanna van Beerendonk 1813 1892) geweest zijn.

Wat waren nog meer persoonlijke zaken van Jaon van Beek ? Als ik dat na ga blijkt mij, dat zijn vader Jan van Beek (gestorven in 1820) dus al 12 jaar dood was toen Jaon soldaat werd. Zijn moeder Johanna Maria van Steensel (1786 - 1863) was dus weduwe toen Jaon ten strijde moest trekken. Heeft alleen zijn moeder hem uitgewuifd, wellicht ook zijn stiefvader (Joh. De Bruyn), die op 3 mei 1828 getrouwd was met de weduwe Johanna Maria van Steensel ? Wie zal het zeggen ! Zijn moeder, vergezeld van haar nieuwe minnaar, en wellicht vrienden en bekenden, zullen zeker naar de Lieve Vrouwe van de H. Eik gegaan zijn om te bidden voor behouden terugkeer. Zo zijn immers moeders.

Dat gebeurde rond 1945 ook toen onze jongens in Nederlandsch Indië dienden. Onze jongens in België zal dat in 1832 geheten hebben. Klinkt vreemd. Bij de kapel van de H.Eik moet men zich rond 1832 wel iets anders voorstellen dan heden ten dage. Die lag natuurlijk in een echt woud van bomen, verwijderd van huizen en boerderijtjes. Op grote afstand van de bewoonde wereld. De Baest was toen (sinds 1825) al in handen van de fam. De La Court. Maar wat weer afweek van het huidige was de kapel op zich. Eerst in 1854 is er een (kleine) stenen kapel gebouwd. In 1832 was de kapel wellicht van plaggen en fitselstek, besmeerd met koemest. Een plaggenhut, meer niet. Ik fantaseer nu maar wat, maar het zal er niet ver naast zijn.

Dat bidden zal zich trouwens niet alleen tot de H. Eik beperkt hebben. 's Avonds bij het rozenhoedje rond het open vuur zal de Heer ook wel gesmeekt zijn om behouden terugkeer. Ik zie moeder Johanna Maria v. Steensel al zitten, met de paternoster in de hand, op de turfbank (dikwijls skon benkske genoemd) onder de schouw. Ik heb nog (inderhaast blijkbaar) genoteerd op een klein kladpapiertje, dat er een paar medestrijders waren op de Citadel namelijk Jan Heiligers (bijgenaamd Jan Pech) uit de Broekstraat, Hannes Dieltje Kolle, die ook in de Broekstraat woonde waar later Marte Sterken woonde, en uit Middelbeers Cis Willeme. Ook moet ene Verhoeven (zijn vrouw heette Bet-je) op de Citadel gevochten hebben. Hij werd bijgenaamd "De Ridder" omdat hij de zogenaamde Citadelmedaille voor betoonde moed ontvangen had. Verhoeven woonde ongeveer waar Pieter Matthijssse (in de Rijkesluisstraat) zijn zaak had; mijn zegsvrouw zegde me, dat er naderhand Cato Teurlincx woonde. Jaon van Beek heeft trouwens altijd gezegd, dat Verhoeven ten onrechte de Citadelmedaille gekregen had; niet Verhoeven, maar hij had het eerste schot gelost ! (Lees "De Burgemeester van Scharreldonk" door J.F. Nuyens blz. 148 en 151).

Verder komt me in gedachten, dat ene officier de Schutter (échte naam) uit Oirschot gesneuveld is in de Tiendaagse Veldtocht. Van deze militair staat er een zuil en tombe, met daarop verdere gegevens, in de kerk van Delft (of Leiden ?). Jaren terug heb ik hiervan een krantenfoto met het opschrift gegeven aan het Streekarchief hier in Oirschot. Ik vertrouw erop, dat zulks bewaard is.

Wat gebeurde er na de capitulatie op 22 december 1832. De bevelhebber van de Citadel met de bezetting werd krijgsgevangen gemaakt en naar Frankrijk afgevoerd. Dat ging uiteraard in colonne te voet. Ik weet precies de marsroute. Allen werden op 30 december 1832 overgezet op het dorp Burg Zwijndrecht Melsen Beveren tot St. Nicolaas. Op oudejaarsdag marcheerde men van St. Nicolaas naar Sevenecken. Op nieuwjaarsdag 1833 naar Deinse. Op 2 januari 1833 tot Kortrijk en op 3 januari 1833 naar IJperen. 4 Januari 1833 vertrok men naar Popperinghen en op 5 januari 1833 verliep de mars tot Cassel, de eerste plaats in Frankrijk in Vlaams Artezië. Met Driekoningen 1833 kwam men aan in St. Omer. Volgens mijn gegevens werd Jaon van Beek aldaar in een kerk geïnterneerd. Sommigen zouden op 7 januari 1833 nog doorgetrokken zijn tot de plaats Aire. Ik heb alleen maar bekendheid van het verblijf van Jaon in St. Omer. Zoals overal waar soldaten vertoeven, trok dat meisjes aan, zogenaamde lichtekooien; ook toen al. "Maar" zei Jaon naderhand "ik dacht altijd maar aan ons Hanneke". Jaon zei verder, dat hij zijn broek rechtop kon zetten zo vuil en vies was zijn soldatenpak.

Op zekere dag werden er onder leiding van de Groot-Mogendheden vredesonderhandelingen gevoerd en werden de krijgsgevangenen teruggebracht naar Nederland. De gevangenen werden ingescheept in Duinkerken en voeren naar Vlissingen. Wat zullen die landrotten zeeziek geworden zijn ! Volgens Jaon van Beek werden de militairen in Vlissingen verwelkomd door prinses Marianne. Er stonden op de kade "kuipen met bier" klaar aldus de overlevering. Prinses Marianne was de dochter van Koning Willem I; zij werd geboren te Berlijn op 9 mei 1810, trouwde met Albert van Pruisen en overleed 29 mei 1883 te Voorburg. Het is bekend dat de prinses met de soldaten danste. In welk jaar die ontscheping in Vlissingen gebeurde is mij onbekend. In 1839 had de officiële scheiding met België (tractaat) plaats. Mogelijk dat Jaon van Beek, toen hij thuis kwam, (om maar iets te noemen) hoorde van de moord op Giovanni Castioni aan de Oude Grintweg. Dat geschiedde namelijk op 4 juni 1838.

Hoe dat thuiskomen plaatsvond, en óf hij toen al thuiskwam weet ik niet. Wat was namelijk het geval ? Het jonge België bleek niet erg gelukkig met het feit, dat Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg bij de Noordelijke Nederlanden gevoegd werden. Zij konden dat moeilijk verkroppen. Onder Franse leiding werden er oorlogszuchtige voorbereidingen getroffen.

Jaon, die veel meegemaakt had, kreeg en tabak van, en deed iets minder heldhaftigs: hij dook n.l. onder (zouden wij in 1940-1945 gezegd hebben). In een mastbos (of hét Mastbos) in Breda zou hij zich verkleed hebben. Ook is bekend, dat hij zich van tijd tot tijd in een musterdmijt verborgen heeft gehouden. Misschien bij hem aan huis aan de Lubberstraat ? Wel een feit is, dat toen waarschijnlijk

de grond onder zijn voeten te heet werd, hij uitgeweken is naar de Abdij van Postel. Daar, heel eenzaam in de hei, heeft hij een tijd gewerkt als boerenknecht. Als ik nu in Postel kom - en dat gebeurt nogal eens - dan schiet dat alles door mijn gedachten en moet ik aan mijn reisgezellen het verhaal vertellen van Jaon van Beek. Mijn vrouw heeft het, ongetwijfeld uitentreure aanhoord, maar steeds liet zij mij uitpraten !

Hoe het verder met Jaon van Beek verlopen is ? Hij is op 19 juli 1840 getrouwd met zijn Hanneke (Johanna van Beerendonk) en op 15 mei 1841 werd de eerste zoon (Jan) ter wereld gebracht. Naderhand werden er nog vijf kinderen geboren (vier bidprentjes heb ik in mijn familie-album).

Nog enige jaartallen: 1843 is moeder Johanna Maria van Steensel gestorven, toen was Jaon dus 52 jaar oud. Jaon zelf stierf in hoge ouderdom (94 jaar) in 1905. Toen hij 90 jaar was deed hij nog diepploegen (diepvoren). Hij kan dus misschien nog weten, dat in 1904 de toren aan de Oirschotse Markt instortte. Dat de Kapel van de H. Eik in 1906 vergroot werd, weet hij dus net niet. Tussenhaakjes: als ik de kapel van de H. Eik bezoek ga ik bij voorkeur in het oude gedeelte zitten. Zo voel ik me meer verbonden met mijn verre voorzaten, die immers uitsluitend dáár konden plaatsnemen.

Op zijn sterfbed ijde Jaon en was nog in gedachten op de Citadel van Antwerpen. Hij zei namelijk met stemverheffing (Jaon was trouwens op het laatst erg doof): "geef mijne kapotjas, geef mijne kapotjas". Dat was een lange soldatenjas, welke in het frans genoemd werd "carpote".

Tenslotte: Jaon van Beek, die bij het paardenvolk diende, was tot aan het eind van zijn leven een vraagbaak voor de boeren; zij noemden hen de paardendokter, want hij had er kijk op. Overgehouden van diensttijd.

Van de Citadel van Antwerpen zijn geen sporen meer aanwezig. Mogelijk is een enkele straat ernaar vernoemd.

En Jaon van Beek ? Die is - met alle eerbied uitgesproken - teruggekeerd tot minder dan zijn geboortegewicht !

Theo van de Loo.

6. Heemkundige activiteiten

het komt er aan !!!

Nou ja, het duurt nog wel een beetje lang, pas in 2001; en wat bedoel ik dan wel ? Het 50 jarig bestaan van onze heemkundekring. Dus daar hoeven we ons eigen nu toch niet druk om te maken of misschien toch wel ?

Het is altijd zo, hoe beter de voorbereiding, hoe beter 'n feest kans van slagen heeft, dus vandaar; bijtijds beginnen. Zodoende was er 'n klein vergaderingske bij Henk over het hoe en wat. Het waarom was wel duidelijk.

Leuk en gepast zou het zijn om een (klein ?) boekje uit te geven b.g.v. dit gebeuren. De vraag dus: wie gaan dit verzorgen, enwat gaat het kosten? Weinig geld dus; er moest iets op gevonden worden, en niet allemaal zo maar vragen en krijgen, maar er iets voor doen, en iets wat in ons straatje paste natuurlijk. Gerard, onze voorzitter had een idee: een boekenbeurs houden. Dat levert me toch geld op. In Rooij ieder jaar wel 30.000 gulden. Dat vonden wij dus veel te veel, zo hoefde het nou ook weer niet. Nee nee, wat minder is ook goed. Maar het idee sprak ons toch wel aan, en er moest dus actie ondernomen worden. Nico stelde al vast z'n hele boerderij beschikbaar om alles op te slaan, dat moest maar voldoende zijn.

Ik stak mijn licht eens op bij de bibliotheek, die ruimen immers ieder jaar 'n partij boeken op. Nou wat niet verkoopbaar was mocht ik allemaal hebben, dus het begin was gemaakt. En zo, zachtjes aan, kwam er van van alle kanten wat bij. Hier wat halen, en daar nog wat meer. Het liep als 'n trein. Heel veel kregen we van de Zusters Franciscanessen; zuster Medardo verzamelde van alle kanten tot zelfs in Hilversum toe, en ik haalde het graag op. Alleen een keer liep het 'n beetje mis. 'n Beetje paniekerig werd ik gebeld: of ik de laatste zending goed na wilde kijken want daar zaten sex-boekjes tussen. 't Was me toch wat, en dat vanuit 't klooster. Ik zocht en zocht, maar vond (jammer genoeg) niks !

Wat we wel hadden: Romans - kunstboeken - studieboeken kerkboeken - kinderboeken - aardrijkskundeboeken, geschiedenisboeken, illustraties - kook- en handwerkboeken, en verder nog allerlei boeken - boeken - boeken..... duizenden boeken; van alles en nog wat. Alles werd gesorteerd en geprijsd, een werk dat dagen in beslag nam, omdat er steeds maar bijkwamen.

We dachten eerst om met heel de handel op de markt te gaan staan maar dankzij de gemeente mochten we gebruik maken van de oude raadhuiskeizer, hetgeen natuurlijk helemaal schitterend was. Een en ander zou plaatsvinden op de le zondag van september, met de Oirschotterrie. Een hele avond sjouwen en rijden ging er aan vooraf, maar toen was de kelder vol, en wat er was, mocht er zijn.

Van de heemkunde uit hadden we diverse vrijwilligers, die hun verkooptalenten zouden demonstreren. En dan de reclame niet te vergeten. Diverse berichten en een uitvoerig vraaggesprek over het reilen en zeilen van onze vereniging waren door de weekbladen gepubliceerd.

Het klapstuk werd echt gevormd door Erasmus in hoogst eigen persoon, die, vergezeld door twee herauten en twee levende dames die aanbidde naar hem opzagen, op een verhoging voor het oude raadhuis de mensen met luide stem aanspoorde om de heemkundige boekenbeurs te bezoeken.

Dat dit gebeuren de verkoop gunstig beïnvloedde mag hier zeker gezegd worden.

Al met al waren we over de resultaten dan ook niet ontevreden. Op de komende jaarvergadering zullen de financiële resultaten wel bekend gemaakt worden.

Het was dus zo: veel boeken verkocht en nog meer boeken over. Bij Nico vinden ze tot het komende jaar een veilig onderdak, want dan hopen we aan dit gebeuren een vervolg te kunnen geven.

7. Oirschotse vroedvrouwen in de 19de en 20ste eeuw

Oirschot en de Beerzen schijnen samen zoveel ambtenaren te hebben dat het gemeentehuis te klein is. Twee eeuwen geleden heeft men beslist met beduidend minder personeel genoeg moeten nemen. Als er in April 1798 een lijstje opgemaakt wordt van de "ambtenaren" die door de gemeente betaald moeten worden, komt men tot de volgende opsomming:

2 gerechtsboden of vorsters

2 dinaren der justitie

1 dorpsbode

2 vroedvrouwen

1 dorpsdokter.

Veel ruimte van het gemeentehuis zullen die "ambtenaren" niet in beslag hebben genomen; misschien wel helemaal geen. Het lijstje nagaand, veronderstel ik dat deze mensen hoorden tot wat men tegenwoordig de buitendienst noemt. Secretaris, burgemeester enz worden niet vernoemd.

Laten we het "amt" van vroedvrouw eens nader bekijken en haar geschiedenis in Oirschot volgen. Van die twee vroedvrouwen uit het rijtje heeft er één haar praktijk in Best, we beperken ons echter tot de Oirschotse.

Algemeen: Vroed betekent wijs. Zoals vroede vaders oorspronkelijk, in een grijs verleden, wijze mannen geweest moeten zijn, waren vroedvrouwen wijze vrouwen.

Vroedvrouw is één van de oudste vrouwelijke beroepen. Immers; bevallen was een zaak van vrouwen, waar eeuwen terug mannen verre van gehouden moesten (lees: wilden) worden. Ook heelmeesters en echtgenoten. Het is nog niet zo lang geleden dat voor aspirant-vaders de kraamkamer verboden terrein was. Daar zal overigens niet zo veel aandrang voor nodig zijn geweest, vrees ik.

De eerste vroedvrouwen deden hun kennis op in de praktijk. Dat kwam bijv. neer op zelf bevallen, de buurvrouw of een familielid helpen en pas later werd men vroedvrouw door in de leer te gaan bij een ervaren vroedvrouw.

Bekend is dat Amsterdam de eerste stad was, waar in de 16de eeuw aanschouwelijk onderwijs werd gegeven aan vroedvrouwen. Later gingen geneesheren en chirurgijnen zich meer verdiepen in, en bezighouden met de verloskunde. In de 17de eeuw werd in datzelfde Amsterdam een proeve van bekwaamheid verplicht gesteld voor vroedvrouwen, vermoedelijk afgenomen door geneesheren. Andere voorwaarden waren dat de vroedvrouw ouder dan 25 jaar moest zijn, getrouwd of weduwe; nog niet dat zij een speciale schoolopleiding gehad moest hebben. Dit voorbeeld werd gevolgd door andere steden en wat later zal het platteland deze eisen ook wel overgenomen hebben.

In veel steden en dorpen werden speciale vroedvrouwen aangesteld voor de armenpraktijk, betaald door het stads- of dorpsbestuur. Zo ook in Oirschot. Vandaar: ambtenaar.

Er waren ook vroedmeesters. Zij werden bekwaamer geacht en kregen meer bevoegdheden dan de vrouwen. Dikwijls was een geneesheer heelmeester en vroedmeester tegelijk. Ze kwamen meestal pas opdraven als zich complicaties voordeden bij een bevalling. Dan zal het wel vaak te laat zijn geweest.

Vroedvrouwen kwamen tijden lang uit een eenvoudig milieu van kleine middenstanders en ambachtslieden. Ze hebben lang een slechte naam gehad. Volgens sommige geneesheren waren ze ruw

en drankzuchtig. Het feit dat zij o.a. het voorrecht bezaten om voor bier geen belasting te hoeven betalen zal dat wel in de hand hebben gewerkt. Hardnekkig doet ook het verhaal de ronde dat bij een bevalling de kraamheer moest zorgen dat er genever in huis was, waarmee de pasgeborene werd ontsmet. Het restant mocht door de vroedvrouw opgedronken worden. Tja, en als zo'n vroedvrouw dan zuinig was met het ontsmetten, het restant ter plaatse opdronk, en die dag een tweede bevalling zich aankondigde.... En had ze daarbij een grote klantenkring, dan kon ze de smaak wel eens te pakken krijgen. Ik veronderstel dat het in werkelijkheid wel meegevallen zal zijn. Zoals meestal zullen de extreme gevallen onthouden zijn en de meeste, normale, kundige vroedvrouwen in het vergeetboek zijn geraakt. Uit eigen ervaring weet ik dat extreme gevallen het meest interessant zijn voor geschiedschrijving.

Om maar meteen met zo'n interessant treffend voorbeeld uit Oirschot te beginnen. In december 1776 wordt dorpsvroedvrouw Elisabeth van Kerkel door de regenten van Oirschot uit haar ambt gezet om haar onbetamelijk gedrag.... "zoo in het dachgelijks te buiten gaan in den drank, het slegte huishouden met haaren man en ook speciaal de slegte behandelingen en onbehoorlijk gedrag hij en met de vrouwen, daar zij in haar functie geroepen werd". Het kwam dus voor; dat zie je.

Iemand ontslaan was niet zo moeilijk. maar aan een ander,.. "een bekwaam en kundig persoon",.. te komen blijkbaar wel. Oirschot gaf een jaarsalaris van f 65,- terwijl er veel armen waren die gratis behandeld moesten worden. Bovendien waren de verdiensten bij 'particulieren' ook maar gering.

Een dorpsvroedvrouw had in Oirschot behalve de arme kraamvrouwen klaarblijkelijk ook zelfbetalende klanten. Omdat je niet weet hoeveel 'particulieren' bevallingen de vroedvrouw deed, en dus ook niet hoeveel tijd haar taak in beslag nam, kun je het salaris niet vergelijken met dat van andere Oirschotse beroepen uit die tijd. Echter, de gemeente gaf zelf toe dat het salaris van de ontslagen vroedvrouw niet groot was en bood voor een eventuele opvolgster f100,-. Na verhoging van dat salaris en herhaalde oproepen meldt zich in april 1777 de dorpsvroedvrouw van Lommel; Anna Brouwers. Zij ziet Oirschot wel zitten, maar stelt voorwaarden. In Lommel heeft ze een salaris van f 60,- en haar man die chirurgijn is, verdient f 40,- per jaar. Als Oirschot niet meer biedt, blijven zij en haar man liever in Lommel. Oirschot beraadt zich, wint informatie in, die positief uitvalt en biedt ongeveer het dubbele van wat de vorige vroedvrouw verdiende, n.l: f 125,- waarop Anna Brouwers de betrekking aanneemt. Ze blijft niet lang, want al spoedig (vermoedelijk nog voor 1780) wordt Maria Th. Hendriks uit Geel de volgende vroedvrouw. Met haar man Jan Nuijens uit Hoogstraten, van beroep timmerman, vestigt zij zich in Oirschot. Zij blijven wel en worden de stamouders van alle Oirschotse "Nuisen", waaronder 6 generaties bakkers. Zoon Carel, die vrijgezel is gebleven, wordt de eerste "bakker Nuis".

Of Maria Nuijens-Hendriks al een opleiding door een geneesheer heeft gehad en over haar functioneren heb ik weinig in de notulen van ons dorpsbestuur kunnen vinden; zelfs geen verzoek om salarisverhoging, terwijl die notulen toch bol staan van zo'n verzoeken. Geen nieuws - goed nieuws.

Natuurlijk moet ze, alvorens aan haar praktijk in Oirschot te beginnen, een eed afleggen dat ze haar werk goed zal vervullen. Dat was voor "amtenaren" in die tijd een vereiste. Een veldwachter en een schoolmeester waren dat o.a ook verplicht.

Een enkele keer haalt de vroedvrouw de dorpsraadsvergadering wel. Zo moet, in 1789, de vroedvrouw als deskundige op komen draven bij een vermeende bevalling, waarbij het kind volgens een getuige, spoorloos is. De vermeende kraamvrouw ontkent de bevalling in alle toonaarden en wil zelfs een onderzoek door een vroedvrouw ondergaan. Die constateert al snel dat er inderdaad geen bevalling kan hebben plaats gevonden.

In 1791 is er zoveel werk aan de winkel dat Maria Rozenkrans als 2de vroedvrouw benoemd wordt. Waarschijnlijk is ze maar tijdelijk assistente van Maria Nuijens, want de regenten voegen er zuinig aan toe dat zij slechts een vergoeding krijgt van f35 per jaar en dat zij geen opslag hoeft te verwachten. In het verdere verloop

wordt de post van 2de vroedvrouw ook nergens meer vernoemd.

We schrijven 1825 als Maria Nuijens zich tot de (ondertussen) gemeenteraad wendt met het verzoek om voortaan van alle dorpsbelastingen en andere diensten ontslagen te worden. Dit "aangezien zij met haar oude gebrekkige man in eenen zware last zit". Ze moet zelf ondertussen ook al rond de 70 zijn. Toch loopt de raad nou niet bepaald over van medelijden en wijst het verzoek van de hand. Daarbij wordt opgemerkt dat haar inwonende zoon Carel een goedlopende bakkerij heeft opgericht en geteld bij haar inkomen levert dit een 'dubbel bestaan' op.

In maart 1835 overlijdt de vroedvrouw op 81-jarige leeftijd. Naar een opvolgster hoeft Oirschot niet ver te zoeken, want haar dochter - ook Maria Theresia, 40 jaar - biedt zich aan. Met algemene stemmen wordt ze benoemd. Immers ze is haar moeder al ruim 22 jaar behulpzaam geweest in het vak en in 1827 is ze met goed gevolg als vroedvrouw in Den Bosch geëxamineerd.

Opvallend is, dat ze niet getrouwd is; eerder een vereiste voor dit beroep. Haar jaarsalaris blijft f 125,-. Voor alle duidelijkheid wordt er aan toegevoegd: "Zonder enig verder genot".

We maken een sprong naar 1861. Dan komt er bij de gemeenteraad een verzoek binnen of Oirschot bereid is voor haar rekening leerlingen naar de op te richten Rijkskweekschool voor vroedvrouwen in Amsterdam te sturen. Oirschot is daar duidelijk niet toe bereid. De omliggende gemeenten waarschijnlijk ook niet en dat wreekt zich op de duur natuurlijk door een tekort aan goed opgeleide vroedvrouwen in deze omgeving. Immers: Amsterdam zal voorlopig wel de enige opleiding-school geweest zijn, en welk Brabants meisje waagde zich in die tijd op eigen initiatief en op eigen kosten in het verre, gevaarlijke Amsterdam.

We zullen dan ook zien dat het in de komende tijd moeilijk is om aan goed opgeleide vroedvrouwen te komen. En zo er al vrouwen op sollicitaties reageren komen ze allemaal van ver weg, meestal van boven de grote rivieren.

Na 1865, als Maria Nuijens(2) met pensioen gaat, wordt er in de notulen van de gemeenteraadsvergaderingen met geen woord over de benoeming van een opvolgster gerept. Hebben ze niemand kunnen vinden, en heeft dorpsdokter van Everdingen zolang waargenomen, of is de benoeming nooit genotuleerd?

In 1873 blijkt dat geneesheer van Everdingen zelf op zoek is gegaan naar een vroedvrouw en hij draagt 3 sollicitanten voor. Ze komen alle 3 'uit den vreemde'. Eén uit Arnhem, één van Vlieland en zelfs één helemaal uit Sappemeer. De Arnhemse - de wed. Deen-Klaver - krijgt het baantje voor een salaris van f 200,-. Ze komt, ze ziet en binnen 9 maanden is ze weer weg.

Een volgende sollicitant uit Nijerhoorn wordt benoemd, maar bedankt al voor de eer voor ze met haar werk begonnen is. In 1877 komt er bij de gemeente een verzoek binnen van de vroegere weduwe Klaver, die ondertussen opnieuw getrouwd is, of ze weer in aanmerking kan komen voor het baantje van vroedvrouw. De gemeenteraad herinnert zich waarschijnlijk haar eerdere korte periode in Oirschot en aarzelt. De dorpsdokter dringt echter aan en het resultaat is dat ze heel voorzichtig een benoeming krijgt voor 3 maanden. Later wordt dat contract telkens met een jaar verlengd. Er wordt zelfs een voorstel bij de gemeente ingediend om op kosten van de gemeente een dienstwoning voor haar te huren. Niets bijzonders. Veel dorpsvroedvrouwen hadden een dienstwoning. Zo'n huis was meestal herkenbaar aan een uithangbord. Of het voorstel aangenomen is en Oirschot een dienstwoning heeft gehad is me niet bekend. Bekend is wel dat de vroedvrouw in 1880 voor de 2de keer haar biezen(mand met verlosgereedschap) pakt.

Met een salarisverhoging van liefst f 100,- (tot f300,- per jaar) probeert Oirschot weer een andere vroedvrouw te lokken. Zonder resultaat overigens. Nog f50,- erbij dan. Geen respons.

En ondertussen 'doet' dokter Van Everdingen de bevallingen die anders de vroedvrouw voor haar rekening neemt. Hij vraagt om hem dan ook maar het salaris van een vroedvrouw erbij te geven. Het antwoord van de gemeenteraad is me niet bekend

In 1917 stelt de gemeente een nieuw reglement op voor de vroedvrouw. Het zou te ver voeren al die regels hier op te noemen. Enkele bijzonderheden wil ik u toch niet onthouden.

Zo moet de vroedvrouw in de kom van de gemeente wonen. Zij moet de onvermogende zwangere vrouwen gratis bijstaan en na de bevalling nog enkele malen controleren. Bij moeilijke of abnormale bevallingen moet zij er een dokter bijroepen.

Verder mag zij geen handel drijven in wijn, bier en alcoholhoudende dranken; geen bierhuis, noch tapperij of hotel houden en zelfs niet wonen in een pand waar zulks plaats vindt.

Uit dat laatste blijkt toch nog de vrees voor drankmisbruik bij vroedvrouwen.

Eindelijk, in september 1882, melden zich 2 sollicitanten in Oirschot, waarvan Margaretha Smeets uit Maasbree benoemd wordt. Aan haar benoeming wordt de voorwaarde verbonden dat ze de plicht heeft de gemeentepolitie gratis te behandelen. Hier zijn enkele vraagtekens wel op zijn plaats. Dus: ???

Het wordt onderhand vervelend, maar ook zij is binnen het jaar weg. Wat mankeert er aan Oirschot als standplaats voor vroedvrouwen? Het lijkt wel of ons dorp alleen maar gebruikt wordt als springplank voor betere betrekkingen. Bij nader onderzoek van andere ambten blijkt wel dat Oirschot eind vorige en begin deze eeuw in financieel opzicht een slechte werkgever was.

De volgende vrouw die onze Oirschotse moeders tijdens de bevalling komt bijstaan is Gertnida Wilhelmina Goedhart, geboortig van Amsterdam, maar vroedvrouw te Deurne en Hessel. Met haar komst in augustus 1883 kunnen de dorpsdokter en de Oirschotse kraamvrouwen weer opgelucht ademhalen, respectievelijk bevallen. Immers zij blijft en wordt een echte Oirschotse. De naam Goedhart zal de meeste lezers niks zeggen, maar als ik vertel dat zij trouwt met Hermanus Donkers en een dochter krijgt die Anna heet, moet er bij velen een lichtje gaan branden. Als Trui Donkers een jaar later bij de gemeente aanklopt om opslag wordt dat meteen gegeven. 42 jaar lang blijft zij de vroedvrouw van Oirschot. Vele Oirschottenaren moeten nog herinneringen aan haar hebben. Volgens ons moeder (90 jaar) moest vroedvrouw Donkers, bij een bevalling ergens achteraf met de 'ertkaar' of de 'hoogkaar' opgehaald en later weer thuisgebracht worden.

In oktober 1925 krijgt de vroedvrouw eervol ontslag en bij haar afscheid een gratificatie van de gemeente voor haar hulp aan de armen. In 1940 komt ze te overlijden.

In die tijd is steeds meer de mening veld gaan winnen dat de verloskunde bij de dokter thuis hoort. In 1916 is 'het Wit-Gele Kruis' opgericht en daarmee de opkomst van de wijkverpleging in gang gezet. De gemeenteraad discussieert uitgebreid over de vraag of er nog een volgende vroedvrouw nodig is, of dat de geneeskunde en de verloskunde gebundeld moeten worden. Het resultaat is: De 2 Oirschotse dokters - Lobach en Burgering - nemen voorlopig samen de bevallingen van de onvermogenen onder hun hoede.

En hiermee komt een einde aan het tijdperk van de gemeentevroedvrouw.

Cl. v. Esch

Informatie Streekarchief Resolutieboeken
Gemeenteraadsnotulen

Achtergrondinf.

1. Beschuit met muisjes, door Ineke Strouken

2. Geschiedenis v. d. Vrouw.. door G. Dubij en M. Perrot

8. Uit de privéverzameling van P. Vogels

Opnieuw een typisch voorbeeld van de levensvisie rond 1900

Boerendochters.

(uit Weekblad v.d. Brab. Chr. Boerenbond van 23-03-1901)

Te betreuren is het dat de achtenswaardige eenvoud der dorpen meer en meer wijken moet door den ijdel en praal der steden. Weelde en genotzucht dringt door tot alle buurten. En wat nog erger is, er zijn boerenjongens en dochters, die menen dat zij op het land niet meer gelukkig kunnen zijn, die het gewoel der wereld opzoeken, naar drukke straten en steden verhuizen, om daar veel te verdienen, alsook om alles te kunnen zien en van alles te genieten. Zij bemerken niet of willen niet bemerken, dat de grootere verdiensten worden opgeslorpt door de grootere verteringen, en dat het veel gelukkiger is op het platte land met een karig loon in eenvoud en rust te leven, dan in een drukke plaats of stad allerlei dwaze plezieren na te jagen en zoo veel geld op te teren, dat men tenslotte veel armer is, dan toen men de stad binnenkwam.

Wat zien wij gebeuren met de boeren en boerinnen, die jong het ouderlijk huis verlaten, om in een of andere fabriek of bij een stadsheer groote loonen te verdienen? In de eerste weken of maanden brengen zij hun geld thuis en vader en moeder zijn blijde, dat de zaken zoo goed gaan. Gaarne zien zij het door de vingers, dat de jongen een kneveltje en het meisje een hoedje draagt. Maar het duurt niet lang, of de jongen en het meisje leeren van hunne kameraden, hoe zij het moeten aanleggen om geld voor zich terug te houden. Zij krijgen grootere en grootere behoeften, worden tegen hunne ouders al langer hoe brutaler, teren alles op en loopen weldra tot schrik van de arme beklagenswaardige ouders gearmd over straat. Eer zij twintig jaar oud zijn zijn zij getrouwd en tien jaren later zijn zij doodarm, hoezeer zij ook door vader en moeder geholpen worden.

Ziedaar de geschiedenis van vele jongens en meisjes, die den boerenstand verlaten en in een of andere stad of fabriek gaan werken.

Het is dus hoogst noodzakelijk, dat de ouders bijtijds toezien en hunne kinderen zoo min mogelijk in de groote wereld brengen. In den huiselijken haard, in de buurt, bij hunne familie en aan hun werk moeten zij van jongs af hun verzet vinden. Den werklust, de ingetogenheid en den eenvoud te onderhouden en te volmaken, is de eerste taak van hen, die hunne kinderen tot flinke boerenzons en boerendochters willen opleiden. Zij moeten plezier hebben in de boerderij, liefhebberij voor schoone weiden met vette koeien en zware uiers, groote stallen met schoone paarden, knorrende zeugen en kakelende kippen, flinke kasten en kisten met nette kleeren, zuiver lijnwaad, reine kelders en keukens met vette boter, blinkend gereedschap, zuivere schotels enz.

Als zij daarin genoeg vinden, dan zullen zij gelukkig en tevreden zijn en zal hun het gewoel van drukke straten vervelen. Dan eest zullen zij tot echte boeren en boerinnen kunnen opgroeien. Dan ook zal het gemakkelijk zijn alles aan te leeren, wat een boer en boerin kennen moet.

Wij spreken verder nu voornamelijk over boerinnen en willen eens nagaan, op welke wijze zij verder moeten worden opgeleid. Dat degelijke kennis van den catechismus en ware godsvrucht op de eerste plaats noodig is, dat spreekt vanzelf. Zij leeren die in de zusterscholen, welke thans in ieder dorp gevonden worden. Wij behoeven maar alleen te zeggen, dat de ouders zich niet geheel en al op de school moeten verlaten. Zij moeten niet denken, dat het genoeg is hunne lieve dochttertjes tot haar twaalfde jaar naar een zusterschool te zenden. Als zij dit alleen doen, dan zal de opvoeding zeer onvolmaakt zijn, dan zal thuis veel worden bedorven van wat in de school wordt aangeleerd.

Niet alleen moeten zij dag in dag uit waken over de deugd en zedigheit van hun kind, zij moeten de zusters ook in alle andere zaken helpen, zorgen dat zij op tijd bidden, dat zij hunne lessen leeren dat zij zich thuis in het handwerk oefenen, in één woord: door woord en voorbeeld het schoone werk der liefdezusters bevorderen.

Eigenlijk gezegd, zijn de ouders op de eerste plaats de opvoeders en zijn de onderwijzeressen slechts medehelpers. Daarom is het ook zoo wenschelijk, dat de ouders nu en dan de zusters bezoeken, om ze te vragen hoe het gaat met hunne kinderen en om te weten te komen, wat hun vooral ontbreekt. Dat dit ook op de jongens van toepassing is, zullen mijn lezers wel begrijpen.

Na deugd en godsvrucht heeft een goede boerin werklust noodig, waarover wij reeds een woordeje gezegd hebben. Hoe zal zij dien werklust verkrijgen en behouden? Och kinderen werken vanzelf. Ze zijn altijd in beweging zelfs in de wieg. Het komt er maar op aan, dat zij zich in goeden arbeid verlustigen, in het hun passend boerenwerk, in koken, in poetsen, in waschen, in naaien en stoppen, in melken, karnen enz. Zij moeten dat leeren van hare moeder of van de huisvrouw, waarbij zij wonen. Als deze den heelen dag ijverig bezig is en als eene zorgzame moeder alles regelt, dan zal de dochter vanzelf meedoen. Luiheid en ledigheid zal in haar oog een gruwel worden.

De huisvrouw moet zich echter wel wachten van hare dochters of dienstboden al te zwaar en te veel werk te vorderen, haar hard toe te spreken of te bekijven, wanneer zij bij eene kleinigheid te kort schieten. Berispingen en vermaningen moeten zeldzaam, zachte aansporingen en lofprijzing veelvuldig zijn. Men vangt meer vliegen met zoeten honig, dan met bitteren azijn.

Een verstandige moeder zal hare dochter niet veel toegeven, maar zal haar ook niet ge hard behandelen. Het is niet gemakkelijk de juiste maat te houden, maar het is wel gemakkelijk te weten of een moeder de juiste middelmaat gehouden heeft. Moeders, wil ik U eens zeggen, wanneer gij uwe dochters goed behandelt. Als ik zie, dat uwe dochter lust heeft in het werken en zich verveelt in ledigheid dan kan ik U verzekeren, dat gij ze wijselijk bestuurt. Integendeel, heeft zij geen werklust, doet zij niets liever dan uitgaan, dan pronken op straat en babbelen in de buurt, dan is dit een teeken, dat gij geen goed voorbeeld geeft en of wel te streng of wel te toegevend zijt.

Als de boerendochter gaarne werkt en zich verveelt in ledigheid, dan is al veel gewonnen; dan zal zij vanzelf gehoorzaam zijn, de belangen des huizes ter harte nemen, zuinig en proper zijn, weinig uitgaan, door haar braafheid en zedigheit de vreugde der ouders uitmaken. Wanneer zij echter geen werklust bezit, aanhoudend tot den arbeid moet gedrongen en gedwongen worden, nu hier dan daar staat te gapen en veel meer denkt aan visites en mooie kleeren dan aan koken en melken of karnen, dan is zij voor moeder een voortdurend kruis, dan zal zij meer verteren dan verdienen, zal ongehoorzaam en koppig de oogen der ouders zooveel mogelijk ontloopen, zal nooit eene flinke boerin worden en op twintigjarigen leeftijd met een knevel trouwen. Dan zal de moeder huilen, maar dan is het te laat. Moeders wilt gij plezier hebben van uwe dochters, zorgt dan dat zij godvruchtig en deugdzaam zijn en steeds lustig werken.